

Amin Maalouf **ZBLOUDĚNÍ**

Jedné noci v Paříži zazvoní telefon. Adam se dozví, že jeho nejbližší přítel z mládí umírá. Rozhodne se okamžitě odjet do své domoviny, které se po dlouhých dvacet pět let vyhýbal. Jako exulant žil ve Francii pohodlný život respektovaného historika – sice v cizině, ale v bezpečí. V jeho rodném Libanonu zatím zuřila občanská válka a škody, které napáchala na místní společnosti, Adama při návratu domů rychle doženou. Každý z jeho školních přátel si v dramatické době zvolil vlastní cestu; někteří žili se zavřenýma očima, jiní se nechali unést ideologií a mají na rukou krev. Neseme za stav své země osobní odpovědnost? Je utéct lepší než se zaprodát? A jsou věci, které nemůžeme odpustit ani nejlepším přátelům?

Přední současný francouzskojazyčný spisovatel ve svém autobiografickém románu bilancuje své životní rozhodnutí, uvažuje o ideálech, kompromisech, politice i lásce v době války.

Přeložil Jan Petříček

Brožovaná, 344 stran, 448 Kč, ISBN 978-80-88411-14-7, EAN 9788088411147

Zakoupit můžete zde

<https://www.emaraton.cz/zbloudeni/>

Ukázka z knihy a rozhovor s autorem na dalších stránkách

www.emaraton.cz

Milý Adame,

když jsem si četl Tvou poslední zprávu a když jsem si pak znovu přečetl tu, kterou jsem Ti poslal já, uvědomil jsem si, že možná došlo k nedorozumění, které bych chtěl rozptýlit.

Napsal jsem, že jsem zemi opustil „proti své vůli“, a Ty jsi z toho vyvodil, že mě k tomu donutili rodiče. Dlužím památce svého otce, abych to uvedl na pravou míru. Nedonutil mě k tomu, nýbrž mě přesvědčil, během dlouhého rozhovoru, který jsme spolu vedli „jako chlap s chlapem“ a na který nikdy nezapomenu.

Už v týdnech, které tomu rozhovoru předcházely, jsme se spolu několikrát pohádali. Kdykoli padla zmínka o odjezdu, projevil jsem nesouhlas a on se na mě obořil. Pak jsem mu něco podrážděně odsekl, oba jsme zvýšili hlas a moje matka se rozplakala. Atmosféra v domě začala být neúnosná.

Jednoho dne si mě otec pozval do malého pokojíku, který mu sloužil jako kancelář. Vyzval mě, ať se posadím do křesla, zavřel dveře a poté – což bylo neobvyklé – vytáhl z kapsy balíček cigaret a jednu mi nabídl. Byla to jakási obdoba dýmky míru. Oběma nám připálil a položil mezi nás popelník.

Na tu scénu si vzpomínám, jako by se odehrála před týdnem, a přitom už to je víc než pětadvacet let! Jak víš, nebyl to velký pokoj, bylo v něm místo jen pro ta dvě křesla, v nichž jsme seděli. Stěny byly obloženy knihami v různých jazycích a stál tam dřevěný, perletí vykládaný sekretář s mnoha šuplíčky. Světlo přicházelo oknem obráceným do zahrady. Toho dne byla zima, ale kvůli kouři otec stejně nechal okno pootevřené.

Vzpomínám si, jakými slovy zahájil svou obhajovací řeč: „Když jsem byl v tvém věku, také jsem měl vzácné přátele. Byli to počestní, vzdělaní, nadaní mladí lidé, pocházeli z nejrůznějších komunit a měli ty nejušlechtilější ambice. Byli pro mě ještě důležitější než moje vlastní rodina. Společně jsme snili o zemi, v níž by občané nebyli definováni v první řadě svým náboženským vyznáním. Chtěli jsme změnit smýšlení svých krajanů, narušit zaběhané zvyklosti.“ Jak mi řekl, jedním z jejich hlavních témat byla otázka jmen. Proč by křesťané měli vždycky mít křesťanská jména, muslimové muslimská a židé židovská? Proč by každý měl už v samotném jménu nosit odznak svého vyznání? Místo toho, aby se jedni jmenovali Michel nebo Georges, druzí Mahmúd nebo Abdurrahmán a my Šalamoun nebo Moše, měli bychom všichni mít „neutrální“ jména jako Selim, Fúad, Sámí, Ramzí nebo Naím.

„Proto se jmenuješ tak, jak se jmenuješ,“ sdělil mi můj otec. „Několik mých přátel se v téhle věci dostalo do vážných sporů se svými rodinami. Někteří museli ustoupit, ale já si stál za svým. Tvůj dědeček chtěl, aby ses jmenoval po něm Ezra.

Abych se před ním obhájil, vysvětlil jsem mu, že židé byli po staletí nuceni nosit typicky židovské oblečení, aby je gójské poznali na první pohled a mohli se jim vyhnout nebo se před nimi mít na pozoru, a že typicky židovská jména hrají podobnou roli. Nejsem si jistý, že jsem ho přesvědčil, ale už mi mé rozhodnutí nevymlouval.

Tohle všechno ti vykládám proto, abych ti ukázal, že jsem v mládí měl stejné ideály jako ty, stejné sny o mírovém soužití mezi všemi komunitami a že mi rozhodně nedělá žádnou radost, když teď musím svou rodinu odvléct pryč ze země, kde moji předkové žili po pět staletí. Život zde se však pro nás stal nesnesitelným a všechno nasvědčuje tomu, že to bude jenom horší.

Nedělej si žádné iluze, v celém arabském světě už brzy nebude ani jedno židovské společenství. Ani jedno jediné!

Některá vymírají už teď, jako v Káhiře, Alexandrii, Bagdádu, Alžíru, Tripolisu... A teď i tady. Zanedlouho už se v tomhle městě nenajde ani deset lidí, kteří by se mohli sejít ke společné modlitbě. Je to nesmírně

smutný, nesmírně skličující vývoj, ale my s tím nic nenaděláme, Naíme. Ani ty, ani já.

Čí je to vina? Může za to vznik Izraele? Víím, že ty a tví přátelé si to myslíte. A zčásti je to pravda. Ale jenom zčásti.

Diskriminace a útisk všeho druhu totiž existují už mnoho staletí, existovaly dlouho před Izraelem, dlouho před územními spory mezi Židy a Araby. Bylo snad v dějinách arabského světa jediné období, kdy k nám přistupovali jako k plnoprávným občanům?

Možná namítneš, že jinde to nebylo jiné. A to je pravda.

V Evropě to dokonce bylo horší, tisíckrát horší. Bylo zapotřebí všech hrůz nacismu, než se smýšlení začalo od základu měnit, než antisemitismus začal být považován za něco ostudného, za ohavnou chorobu.

Jsem přesvědčen, že se tento vývoj mohl přenést i na arabský svět. Kdyby po nacistické noční mŕče okamžitě nenásledoval palestinský konflikt, možná by se v té době postavení Židů v arabských společnostech nezhoršilo, ale zlepšilo.

Vlastně jsem si jistý, že by tomu tak bylo. Bohužel však nastal pravý opak. Všude jinde se situace Židů zlepšuje, jen u nás to jde od desíti k pěti. Jinde byly pogromy vykázány na smetiště dějin – a tady začínají nanovo. Jinde Protokoly sionských mudrců mizejí ze všech úctyhodných knihoven – a tady se tisknou ostošest.

Když jsme před pár dny mluvili o šestidenní válce, přirovnal jsi izraelský vzdušný útok na arabská vojenská letiště k překvapivému útoku Japonců na Pearl Harbor. Tohle srovnání mi přijde přehnané, ale je v něm kousek pravdy – když ne s ohledem na historická fakta, tak s ohledem na to, jak je lidé vnímají. Je pravda, že mnozí naši spoluobčané v nás nyní vidí pátou kolonu nepřátelské mocnosti. Jsme na tom podobně jako ti Američané japonského původu, které po Pearl Harboru zavřeli do internačních táborů a propustili je až po skončení války. Co by se stalo, kdyby Japonsko zvítězilo, kdyby si udrželo všechna dobytá území v Asii a Pacifiku – Čínu, Koreu, Filipíny, Singapur a ostatní – a kdyby přimělo Spojené státy přijmout ponižující příměří, takže by se například musely vzdát Havaje a zaplatit vysoké reparace?

Z tohoto úhlu pohledu se opravdu dá říct, že šestidenní válka je jako útok na Pearl Harbor, který byl korunován famózním úspěchem. Zatímco Izraelci slaví, Arabové jsou vzteky bez sebe a my jsme jejich obětí beránci. Je odporné útočit na bezbranné civilní obyvatelstvo, ale těžko lze od ponížených davů očekávat, že se budou chovat velkoryse a tytiřsky. Jsme pro ně nepřátelé a jako k nepřátelům se k nám budou chovat – i k tobě, Naíme, ať už jsou tvé názory jakékoliv. Takhle jsme dopadli. Ať už se nám to líbí nebo ne, není žádné východisko.“

To, co mi tehdy otec řekl, teď sepisuji vůbec poprvé. A to díky Tobě, Adame. Díky otázkám, které jsi mi položil, a vzpomínkám, které jsi ve mně vyvolal. A také díky Tvému včerejšímu podrobnému líčení Murádových machinací. Když jsem je četl, říkal jsem si, že naše příběhy, příběhy našich rodin a naší party přátel, našich iluzí a selhání, stojí za to vyprávět, protože určitým způsobem shrnují dějiny naší epochy – totiž právě jejich iluzí a selhání.

Ale to odbočuju, teď zpátky k rozhovoru s mým otcem v předvečer našeho odjezdu, našeho malého exodu (moje matka raději říká: naší „vyjížďky“). Vlastně to nebyl opravdový rozhovor, byla to obhajovací řeč, jak jsem napsal na začátku tohoto dopisu, řeč, kterou si otec dlouho připravoval, a to nejen aby přesvědčil mě, ale především aby přesvědčil sám sebe a mohl učinit definitivní rozhodnutí.

Nechal jsem ho mluvit. Vypadal tak pohnutě, tak upřímně a projevoval tolik respektu k mým postojům, že jsem neměl chuť se s ním hádat. Je pravda, že vzdor bouřlivým sporům, které jsme spolu tehdy vedli, jsem

ho obdivoval, hluboce obdivoval a ani na okamžik jsem nezapochyboval ani o jeho mravní integritě, ani o pronikavosti jeho inteligence.

A nebyl jsem sám, kdo ho obdivoval. Celá komunita poslouchala jeho názory s úctou a řídila se jeho příkladem. Právě proto ostatně naše rodina odjela až mezi posledními.

Otec věděl, že svým odjezdem dá ostatním znamení, a nechtěl to udělat lehkovážně. Dokud byla nějaká naděje, nehodlal se jí vzdát. V jednom okamžiku našeho rozhovoru jsem se zeptal, zda bychom byli nuceni odejít do exilu, i kdyby Izrael válku prohrál. Útěšně mi položil ruku na rameno: „Vzdej to, Naíme, nemá to cenu, není žádné východisko, už tisíckrát jsem si to všechno prošel v hlavě. Náš osud byl zpečetěn už dávno, ještě před tvým narozením, a dokonce i před mým. Kdyby Izrael poslední válku prohrál, bylo by to ještě horší, protože by nás nejen pronásledovali, ale navíc by námi opovrhovali.

Nikdy si každopádně nebudu přát porážku Izraele, ta by znamenala jeho zkázu. Pro naši malou komunitu byl jeho vznik pohromou a pro židovský lid jako celek je to riskantní podnik; každý má právo mít na něj svůj vlastní názor. Už o něm však nemůžeme mluvit tak, jako by pořád šlo jen o mlhavý plán pana Herzla. Nyní je Izrael skutečností a všichni jsme do toho dobrodružství zataženi, ať se nám to líbí nebo ne. Je to podobné, jako kdybys mi ty, Naíme, vzal peníze, ano, kdybys naší rodině sebral všechny peníze až do posledního piastru a vsadil je na dostihového koně. Nadával bych ti, obviňoval bych tě, že jsi nás zruinoval, možná bych dokonce proklínal den, kdy ses narodil. Ale znamená to, že bych si přál, aby tvůj kůň prohrál? Určitě ne. Vzдор všemu bych se modlil, aby doběhl jako první. Kdyby Izrael z příští války vyšel jako poražený, byla by to pro všechny Židy katastrofa biblických rozměrů. A takových už jsme zažili víc než dost, nemáš ten pocit?“

Když domluvil, zeptal jsem se ho, zda naše rodina nakonec zakotví v Izraeli. Po několika vteřinách odpověděl: „Ne, v Brazílii.“ Hlas se mu trochu zachvěl, což ve mně vzbudilo dojem, že ještě nemá úplně jasno. Ve skutečnosti však už byl pevně rozhodnutý a zůstal tomu rozhodnutí věrný až do konce života. Několikrát Izrael navštívil, ale nikdy nepomýšlel na to, že by se tam usadil. Moje matka byla jiného názoru. Dvě její sestry byly v Tel Avivu a ráda by žila blízko nich. Je však ze staré školy a proti rozhodnutím svého muže nikdy neprotestovala. I pokud se jí něco nezdálo, nechávala si to pro sebe. Její pochybnosti každopádně byly založené jen na emocionálních poutech a nemohly konkurovat vybroušeným argumentům mého otce. Když ho slyšela kritizovat Izrael, nelíbilo se jí to, ale nepřela se s ním, jenom si dlouze povzddechla anebo se pokusila stočit rozhovor na jiné téma.

Jednoho dne, bylo to už mnoho let po našem odjezdu, nás v São Paulu navštívila Colette, má teta z matčiny strany. Byla to boubelatá, zábavná a všemi mastmi mazaná žena a můj otec ji měl moc rád. Následkem toho měla pocit, že se na něj během rodinného oběda smí vytasit s dotazem: „Tak co, Mojše, kdy konečně odvezeš svou rodinu do Izraele, abychom mohli žít vedle sebe?“ Můj otec se jenom usmál. Teta si proto přisadila: „Brazílie je moc pěkná, ale tam je to přece jenom náš domov, nemyslíš?“ Otec neodpověděl a až do konce oběda nepromluvil. Matka rychle začala mluvit o něčem jiném, nepřestávala však svého muže koutkem oka sledovat, protože věděla, jaký je. I pokud ho lidé provokovali sebevíc, nikdy nereagoval impulzivně. Za všech okolností si dával načas, rozmýšlel se, zvažoval různé možnosti.

Po obědě jsme se všichni zvedli od stolu a šli se posadit na verandu. A ve chvíli, kdy nám podávali kávu, se můj otec konečně rozhodl tetě odpovědět. Nedíval se na ni, místo toho upřeně hleděl na svůj šálek, jako by v něm měl čtecí zařízení. „Máme právo označovat Palestinu jako ‚Erec Jisrael‘ a máme přinejmenším stejné právo tam žít jako ostatní,

možná i větší. Nic nás však neopravňuje říct Arabům: ‚Vypadněte, kliděte se odsud, tohle byla odjakživa naše země a vy tady nemáte co pohledávat!‘ To mi přijde zcela nepřijatelné, ať už budeme svaté texty interpretovat jakkoliv a ať jsme v minulosti trpěli sebevíc.“

Odmlčel se, lokl si kávy a pak střízlivým tónem dodal: „Ale je také pravda, že kdybychom přišli do Palestiny poníženě, omluvili se, že obtěžujeme, a poprosili Araby, zda by nebyli tak laskaví a nenechali nám tam trochu místa, tak bychom ničeho nedosáhli, hned by nás vyhnali.“

Opět chvíli mlčel a pak se své oblíbené švagrově prvně podíval do očí: „Na otázky, jako jsou tyhle, není žádná uspokojivá odpověď“, Colette. Jak přestat být beránkem, aniž bychom se stali vlkem? Cesta, již se Izraelci vydali, mě nepřesvědčuje, ale sám nemám žádný lepší návrh. A tak si držím odstup, mlčím a modlím se.“

Na okamžik zůstal zticha, jako kdyby se doopravdy modlil. Potom už veseleji dodal: „Místní lidé mají ve zvyku říkat: ‚Deus é Brasileiro‘, Bůh je Brazilce. Zprvu jsem se nad tím usmíval, ale teď mi připadá, že mají pravdu, možná ještě větší, než si sami myslí. Když Hospodin obhlíží svět, která jeho část v něm vzbuzuje největší hrdost na jeho stvoření? Kterou jeho částí se cítí být oslavován, kterou se cítí být haněn? Jsem si jistý, že tuto zemi, Brazílii, pozoruje s radostí a pýchou, zatímco tu naši, Levantu, pozoruje se smutkem a hněvem. Ano, moji noví krajané mají pravdu, ‚Deus é Brasileiro‘. Tady je svatá země, tady je země zaslíbená – a já, skromný Mojše, lituji, že jsem sem nedovedl svůj lid.“

Odpusť mi, milý Adame, že na tu Tvou jednu větičku odpovídám tak zdlouhavě. Ale bylo to zapotřebí. Abych uctil památku svého otce a také abych Ti vyložil své vlastní názory. Neboť jeho slova, jak jsem Ti je teď po paměti zopakoval, se v zásadě shodují s tím, co si dnes sám myslím. Odkázal mi svůj pohled na svět tak, jako mi odkázal své knihy, a já mám pocit, že jsem dědicem zastaralé moudrosti, o níž už naši současníci nestojí. Žijeme ve věku pokrytectví a zabarikádovaných pozic. Ať je člověk Žid nebo Arab, má na výběr jen mezi nenávistí k druhému a nenávistí k sobě. A pokud máš tu smůlu, že ses tak jako já narodil zároveň jako Arab a Žid, pak prostě a jednoduše neexistuješ, nikdo ani neuznává, že jsi někdy existovat mohl. Jsi jenom nedorozumění, záměna, omyl, nepravdivá fáma, kterou už dějiny vyvrátily. Hlavně nikomu nepřipomínej, že Maimonides napsal Průvodce zbloudilých arabsky! Myslíš si, že si v našem kroužku přátel – nebo v tom, co z něj zbylo – pořád můžeme o těchto věcech klidně pohovořit? Bude moci Žid jako já vyjádřit své postoje se všemi nuancemi, aniž by se musel nejprve prohlásit za antisionistu?

I když Ti pokládám tyto otázky – a i když si je sám v duchu kladu –, neberu je jako podmínku pro svou účast na srazu.

Toužím znovu vidět naši zemi a setkat se s přáteli z mládí, a pokud nebude možné ty záležitosti klidně prodebatovat, tak o nich debatovat nebudu.

Nikdy bych se nesnížil k tomu, že bych řekl něco, co si nemyslím, ale to neznamena, že musím říkat všechno, co si myslím. Můžu prostě jenom navštívit svou starou vlast, přecpat se dobrým jídlem a vyprávět o svých vzpomínkách z dětství, a přitom se vyhýbat všem palčivým tématům.

Srdečně, Naím

Zajímá nás, kam směřujeme a jak se z po sobě jdoucích krizí dostaneme. Jak přimět různé lidi, aby žili ve stejné společnosti, je otázka, která podkopává všechny lidské společnosti. Mám pocit, že nikdo nemyslí dostatečně do hloubky a vynalézavě, aby našel řešení.

Co považujete za nejdůležitější?

Je to ČAS – náš nejdůležitější kapitál. Hlavně před pandemií lidé často cestovali. Ale teď si uvědomujeme, že existují určité věci, které můžeme udělat z domova, a více využívat příležitostí, které nabízí virtuální cestování. Pro spisovatele, jako jsem já, je nejdůležitějším kapitálem čas. Takže se snažím ho ušetřit. Sázím na virtuální vztahy, nemuset někam jezdit, nevyužít cestování letadlem – to všechno jsou věci, kterým se mohu snadno vyhnout a přizpůsobit se.

Jak tedy vypadá váš pracovní den?

Začínám pracovat ráno, svým tempem, každý den a každý den trochu pokročím, ovšem pomalu – málokdy napíšu víc než dvě nebo tři stránky, nejsem spisovatel, který text vrší. Pohybují se velmi pomalu, hodně přečtu, hodně opravuji, ale jak každý den trochu pracuji, nakonec to postupuje kupředu. Postavám musíte dát volnost, jinak se z nich stanou loutky. Musíte namalovat portrét postavy, cítit ho a od začátku do konce jí nevnučovat chování. Musíte předpokládat, jak by reagovala na určitou situaci, a řekl bych, že to je to nejzajímavější, nejpodnětější na celém tvůrčím procesu. Jste sami s postavami, které jste ztvárnili, a necháváte je na sebe reagovat, diskutovat, představovat si, co by ta či onen řekl, jak reagoval na nějaký podnět.

Zamiloval jsem se na první pohled – bylo to do knihy Gulliverovy cesty. Určitě jsem ji četl, když mi bylo dvanáct nebo třináct, možná jedenáct let a moc mě zaujala. Zjišťoval jsem, co se dá dělat s představivostí. Doteď jsem této knize oddán. Bez knih se neobejdete. Dnes existuje

Amin Maalouf je francouzsko-libanonský spisovatel, nar. 25. 2. 1949 v Bejrútu. První roky prožil v Egyptě, adoptivní vlastní svého dědečka z matčiny strany, který zbohatl obchodem v Heliopoli.

Amin je druhé ze čtyř dětí. Jeho matka pochází z libanonské horské rodiny, rodiny učitelů s tradicí od generace jeho praprarodičů. Její babička z matčiny strany je Turkyně a její dědeček je maronitský křesťan. Aminův otec je syn presbyteriánského pastora, ale nepraktuje. Dítě tedy vyrůstalo ve směsici náboženství. Na přání své matky jsou děti poslány do jezuitské katolické školy. Tady Amin objeví francouzštinu. Ve studiu sociologie pokračoval na Saint Joseph University (USJ) v Bejrútu. Jako novinář začal pracovat v deníku AN-Nahar a specializoval se na mezinárodní vztahy. V roce 1971 se oženil s Andrée, učitelkou ve škole pro hluchoněmé děti. Budou mít tři děti.

Na začátku války v Libanonu odešel z Bejrútu do hor a odmítl se zapojit do konfliktu. V roce 1976 rodina emigrovala z Libanonu do Paříže. Zde se stal šéfredaktorem Jeune Afrique.

První úspěch jako spisovatel zaznamenal v roce 1986 s románem „Léon l'Africain“, což vedlo k rozhodnutí plně se věnovat literatuře. Pak přicházejí romány „Samarcande“ a „Les Jardins de lumière“. V roce 1993 získal Goncourtovu cenu za „Le Rocher de Tanios“.

Romány Amina Maaloufa jsou poznamenány jeho zkušenostmi z občanské války a imigrace. Vyznačují se (mimo jiné) putujícími cestovateli mezi zeměmi, jazyky a náboženstvími. Ve své knize „The Murderous Identities“ je rozhořčen nad lidským chováním, když hledání sebe sama jde tak často ruku v ruce s negací toho druhého. Jako přesvědčený humanista je přesvědčen, že můžeme zůstat věrní hodnotám, jejichž jsme dědici. Od června 2011 je členem Académie Française. V roce 2012 vydal „Les Désorientés“, za který získal Cenu veřejnosti Algue d'Or (Saint-Briac-sur-Mer).

Zdroj: image.auditive.free.fr/maalouf

mnoho způsobů, jak získat znalosti, ale kniha poskytuje něco víc. Jste sami s autorem, jeho představivostí, nápady. Pokud se vám nepodaří ponořit se do jeho vesmíru, je to proto, že jste nedosáhli takového stupně koncentrace, abyste si dokázali představit jiný svět a ovlivnili běh věcí.

Co děláte pro to, aby vám lidé rozuměli?

Říkám mladým lidem a dětem, aby nikdy neztráceli víru v lepší svět. Dnes je těžké vyslovit pravdu beze strachu, protože procházíme těžkými časy, ale my jako spisovatelé nemáme právo se bát. Naši povinnosti je shromáždit všechny částechky naděje. Momentálně žijeme v době, kdy zjišťujeme, co je se světem špatného. Měli bychom si z této zkušenosti vzít ponaučení a měli bychom přemýšlet jinak a mít sen o nalezení lepšího světa, z něhož lze odstranit nespravedlnost a násilí.

Recept se těžko hledá?

Ano. Zvítězí ti, kteří přijmou rozmanitost. Ale v poslední době jsme byli svědky destrukce. Východomořská civilizace měla dát vzor celému modelu. Přesto se stal pravý opak. Vyrůstl jsem v Bejrútu. Tam se různé komunity a kultury těšily z dobrých vzájemných vztahů. Bylo to velkolepé.

Dá se říci, že mezi lidmi vládlo porozumění?

Menšiny a rozmanité kultury přidávají hodnotu zemi, ve které žijí. Koncem 15. století byli muslimové a Židé vyhnáni ze Španělska, které díky tomu zchudlo. Kdyby tam zůstali, bylo by tam bohatství a pokrok. Byli ale vyhnáni. Většina z uprchlíků odešla do Osmanské říše, Nizozemska a dalších zemí. Španělsko se díky tomu vrátilo o 300 let zpátky.

Různé náboženské, jazykové a kulturní komunity žily v Osmanské říši v harmonii a představa, že by lidé mluvící stejným jazykem měli mít svůj vlastní stát, byla nemyslitelná. Prosazovat se začala až v 19. století a od té doby rozděluje svět. Dnes si lidé užívají odloučení nebo rozdělení. Pokud je někdo poněkud odlišný od druhého, rychle se rozhodne oddělit. Nevím, jestli se někdy dokážeme naučit žít spolu a respektovat se. V současné době se však pohybujeme opačným směrem. Vztahy mezi různými skupinami se staly destruktivnější a násilnější. Bohužel si nemyslím, že se to změní. Ale snahy o nalezení lepšího světa bychom se neměli vzdát.

Země musí stát především na hodnotách. Myšlenka založit ji pouze na základě příslušnosti, ať už náboženské, jazykové nebo jiné, nestačí.

Jak dědictví, které jste získal během dospívání v Libanonu, určilo vaši tvůrčí cestu?

Věřím, že když vyrůstáte v kraji, kde jsou neustálá trápení a konflikty,

zvyknete si pozorovat svět určitým způsobem. Skutečnost, že jsme se narodili ve společnosti, která je již rozdělena na komunity, z nichž každá má svou trajektorii, svou historii, dává určité myšlenkové návyky a skutečnost, že jsme prožívali události, také násilné, ovlivňuje náš vzhled. Nemohu přesně říct, jak narození v Libanonu ovlivnilo můj pohled na svět, ale jsem si jistý, že ano.

Jazyk je civilizačním znakem. Jak udržet jeho svobodný rozvoj?

Do hry vstupují dva faktory: jazyk jako vyjadřovací prostředek – a to je termín, který lze použít ve velmi odlišných významech – a konkrétněji jazyk. Vyrůstl jsem ve společnosti, kde vždy existovalo několik jazyků. Skutečnost, že jsem od dětství cvičil různé jazyky, také ovlivnil můj pohled na věci a můj způsob vyjadřování. Vyrůstal jsem v prostředí, kde se hovořilo arabsky, anglicky a francouzsky. Rodina mého otce se vzdělávala ve školách s anglickým jazykem, rodina mé matky ve školách s francouzským jazykem a společným jazykem, jazykem domu i země, byla arabština. A navíc v arabštině stále existují dva jazyky: klasický jazyk a mluvený jazyk, který je zcela odlišný, nemluvě o různých dialektech, protože v mé rodině, z matčiny strany, jsme mluvili egyptským dialektem, z otcovy strany libanonským dialektem. A opět jsou tu rozdíly. Myslím, že to vše může být obohacením a já jsem tuto mnohojazyčnost prožíval spíše s klidem. Jsou země, kde panuje mezi jazyky napětí. V Libanonu tomu tak není.

Ve své tvorbě citujete mnoho básní. Jaké místo má poezie ve vašem životě?

V mé rodině žilo mnoho básníků. Otec vydával básnické sbírky a některé jeho básně se učily ve školách. Měl jsem radost, že jsem měl ve školní učebnici básně mého, takže to byla otázka hrdosti. Nemám takový talent: sám jsem napsal velmi málo básní. Ale vždycky jsem hodně četl poezii, občas chci citovat, zvláště na začátku části knihy, pár vět básníka, které mi připadají jako shrnutí tématu této části. Myslím, že přítomnost poezie v životě potřebujeme a nacházíme se v době, kdy poezie poněkud ztratila své místo. V minulosti byli básníci velkými postavami společnosti. Dnes už tomu tak není. Ve Francii jsme znali a recitovali velké básníky současnosti. Málokdo je dnes zná.

Jak definujete svou knihu: esej o geopolitice, biografii, poetický pamflet určený současníkům?

Řekl bych, že je to meditace, která začíná v intimním režimu a která se postupem času trochu rozšiřuje. Je to kniha někoho, kdo se blíží ke konci svého života, kdo nepřestává milovat život, a přesto přemýšlí o své době, o excesech své doby. Tohle není kniha, kterou bych napsal ve dvaceti!

(Ze zahraničních pramenů)

